Dejan Valentinčič

Slovensko manjšinsko varstvo v primerjalni perspektivi

Z analizo *pro et contra* načela avtohtonosti

Znanstvena monografija

Dejan Valentinčič
SLOVENSKO MANJŠINSKO VARSTVO V PRIMERJALNI PERSPEKTIVI
Z analizo *pro et contra* načela avtohtonosti
(Znanstvena monografija)

Dejan Valentinčič
Slovensko manjšinsko varstvo v primerjalni perspektivi
Z analizo *pro et contra* načela avtohtonosti
(Znanstvena monografija)

© Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Celjska Mohorjeva družba, Goriška Mohorjeva družba in Celovška Mohorjeva družba, 2024
Vse pravice pridržane.

Knjiga je izšla s finančno podporo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije v okviru Javnega razpisa za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij za leto 2021.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

323.15(=163.3):340.132

VALENTINČIČ, Dejan
Slovensko manjšinsko varstvo v primerjalni perspektivi : z analizo pro et contra načela avtohtonosti : (znanstvena monografija) / Dejan Valentinčič ; [avtorja predgovorov Ernest Petrič in Angelika Mlinar]. - Ljubljana : Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje ; Celje : Društvo Mohorjeva družba : Celjska Mohorjeva družba ; Gorica : Goriška Mohorjeva družba ; Celovec : Celovška Mohorjeva družba, 2024

ISBN 978-961-95811-2-4 (Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje)
ISBN 978-961-278-685-4 (Celjska Mohorjeva družba)
ISBN 979-12-80793-18-8 (Goriška Mohorjeva družba)
ISBN 978-3-7086-1330-7 (Celovška Mohorjeva družba)
COBISS.SI-ID 180796931

Dejan Valentinčič

Slovensko manjšinsko varstvo v primerjalni perspektivi

Z analizo *pro et contra* načela avtohtonosti

Znanstvena monografija

ASEF
AMERICAN SLOVENIAN EDUCATION FOUNDATION

1857
Celjska Mohorjeva družba
Prva slovenska založba

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Mohorjeva Celovec

Predgovor

Prof. dr. Ernest Petrič[1]

Docent dr. Dejan Valentinčič se v monografiji *Slovensko manjšinsko varstvo v primerjalni perspektivi* osredotoča na izjemno aktualno vprašanje sodobnega manjšinskega varstva v praksi pa tudi v teoriji, o vlogi in pomenu avtohtonosti neke narodne manjšinske skupnosti pri zagotavljanju njenih pravic oziroma pravic njenih pripadnikov. Dr. Valentinčič se v tej poglobljeni in pomembni raziskavi osredotoča predvsem na situacijo v naši državi, kjer se ob zgledno zaščitenih italijanski in madžarski narodni skupnosti ter romski skupnosti v teoriji in praksi izpostavlja tudi problem pripadnikov konstitutivnih narodov bivše skupne države Jugoslavije (in njihovih potomcev), ki so se v njenem času ali pa se še sedaj priseljujejo v Republiko Slovenijo. Ali so to pripadniki narodnih manjšin v Republiki Sloveniji, ki jih gre enačiti s pripadniki avtohtone madžarske skupnosti, živeče v delu Pomurja od davnih dni, in italijanske skupnosti, prav tako avtohtono živeče na območjih Kopra, Izole, Pirana in Ankarana? Na teh območjih pripadnikom italijanske oziroma madžarske narodnosti, ki so od nekdaj del družbenega okolja tega območja, gredo posebne manjšinske pravice, kakor so zagotovljene v naši ustavi in *grosso modo* tudi v mednarodnem pravu. Te posebne pravice so vezane na avtohtonost teh dveh manjšin, torej na dejstvo njihove zgodovinske prisotnosti na tem območju.

Naj najprej zapišem, da monografija dr. Valentinčiča sodi v okvir prizadevanj številnih slovenskih mislecev, ki so že od prve polovice prejšnjega stoletja do današnjih dni z raziskovalnim delom in znanstveno relevantnimi objavami doma in v tujini prispevali k prizadevanjem za ohranitev obstoja in pravic slovenskega naroda povsod tam, kjer Slovenci avtohtono, skozi številne generacije živimo in ohranjamo lastno jezikovno, etnično, kulturno samobitnost, našo skupno narodno identiteto in so jih, kjer so bili naši predniki del teh družbenih okolij, tudi oblikovali ali sooblikovali. Besedilo, ki ga imamo pred seboj, predstavlja temeljno delo nove generacije slovenskih raziskovalcev.

Kot sploh v klasičnih pristopih k narodno manjšinski problematiki, sta tudi slovenska misel in praksa do nedavno jasno in dokaj enotno izhajali iz spoznanja, da je

[1] Zaslužni profesor, redni profesor mednarodnega prava in mednarodnih odnosov, upokojeni veleposlanik, nekdanji sodnik (2008–2017) in predsednik (2010–2013) Ustavnega sodišča Republike Slovenije, nekdanji član (2007–2022) in predsednik (2009–2010) Komisije OZN za mednarodno pravo, avtor prve knjige o manjšinskem varstvu v slovenskem jeziku.

KAZALO VSEBINE

5 Predgovor - Prof. dr. Ernest Petrič
9 Predgovor - Dr. Angelika Mlinar

11 **Uvod**

17 **Konceptualno o manjšinah in njihovem varstvu**
19 Opredelitev pojma narodne manjšine oz. narodne skupnosti
23 Mednarodnopravno varstvo manjšin
24 OZN
26 OVSE
27 Svet Evrope
34 EU
41 Avtohtona oz. domorodna ljudstva
44 Pravica do samoodločbe in narodne manjšine
47 Pozitivna diskriminacija manjšine in obrnjena diskriminacija večine

51 **Geneza manjšinskega varstva na Slovenskem do osamosvojitve Republike Slovenije**
53 Kratek zgodovinski in geografski oris prisotnosti neslovenskega etničnega prebivalstva na ozemlju današnje Republike Slovenije
64 Habsburška monarhija
66 Kraljevina SHS
69 Socialistična federativna republika Jugoslavija
77 Obdobje demokratizacije slovenske družbe

79 **Varstvo manjšin v Republiki Sloveniji od njene osamosvojitve do danes**
81 Ustavni okvir manjšinskega varstva v Republiki Sloveniji
86 Italijanščina in madžarščina kot uradna jezika ter prisotnost teh dveh jezikov v javnosti
92 Samoupravne skupnosti – neteritorialna (oz. personalna) avtonomija narodnih skupnosti
97 Zagotovljeno politično predstavništvo in dvojna volilna pravica
102 Šolanje v jeziku narodnih skupnosti na narodnostno mešanih območjih
106 Položaj romske skupnosti
114 Slovenske integracijske politike in politike, ki spodbujajo ohranjanje kultur in jezikov etničnih skupnosti, ki niso ustavno priznane
118 Učenje materinščin
122 Posebne medijske vsebine za pripadnike narodov z območja nekdanje SFRJ
124 Financiranje kulturnih dejavnosti za organizacije pripadnikov narodov z območja nekdanje SFRJ
126 Ukrepi za ohranjanje identitete pripadnikov nemško govoreče etnične skupine

129 **Primerjalni pogled na pravni in dejanski položaj avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih štirih državah v luči primerjave s položajem narodnih skupnosti v Sloveniji**
134 Primerjava pravnih zaščit
134 Mednarodno in ustavno varstvo slovenskih manjšin

141 Manjšinska zakonodaja
147 Tabelarična primerjava pravic po državah
149 Primerjava organiziranosti
149 Politične krovne organizacije
154 Politična participacija manjšin
157 Kulturna organiziranost
159 Manjšinsko šolstvo
162 Manjšinski mediji
164 Versko življenje
165 Ekonomski položaj
167 Tabelarična primerjava organiziranosti med državami

169 **Primerjava pravnega in dejanskega statusa Slovencev v državah, ki so nastale na območju nekdanje SFRJ, in pripadnikov nekdanjih konstitutivnih narodov SFRJ, živečih v Sloveniji**
175 Formalni (ustavno)pravni položaj nekdaj konstitutivnih narodov SFRJ v državah, ki so nastale na njenem ozemlju
180 Pravice v praksi
180 Poučevanje jezika
183 Prisotnost v medijih
184 Financiranje kulturnih dejavnosti
187 Sinteza in tabelarična primerjava s kratko razpravo

191 **Primerjava manjšinskega varstva med izbranimi evropskimi državami**
194 Primeri držav, ki naj bi bile do manjšin naklonjene
203 Države, ki veljajo za manjšinam nenaklonjene
209 Primerjava obravnav držav s strani Svetovalnega odbora po OKVNM in Odbora strokovnjakov po ELRMJ

219 **Analiza pobud za priznanje novih manjšin v Republiki Sloveniji**
222 Pobude avstrijske vlade za priznanje nemško govoreče skupnosti
227 Pobude društev nemško govoreče etnične skupine v Sloveniji za njeno ustavno priznanje
229 Plan v 20. točkah iz leta 2020
231 Analiza pobud za ustavno priznanje nemške etnične skupine
234 Pobude Zveze zvez kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti nekdanje SFRJ v Sloveniji za ustavno priznanje (šestih) novih manjšinskih skupnosti
242 Predlog 64.a člena Ustave Republike Slovenije
243 Pozivi Republike Srbije in Republike Hrvaške za priznanje srbske in hrvaške manjšine
245 Predlog Zakona o srbski skupnosti iz leta 2021
248 Pobuda Zveze hrvaških kulturnih društev v Sloveniji
251 Predlog zakona o ABČHMS
253 Predlog zakona o kolektivnih kulturnih pravicah
256 Dodatek: Predlog zakona o uresničevanju kulturnih pravic pripadnikov narodnih skupnosti narodov nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije v Republiki Sloveniji iz novembra 2023
258 Razmislek o morebitnih dodatno zagotovljenih poslanskih mestih za »druge« narodne skupnosti

265 **Avtohtonost kot kriterij za manjšinsko varstvo**

279 **Empirična terenska raziskava na območju Mestne občine Nova Gorica o podpori spremembi modela manjšinskega varstva in upravljanja etnične raznolikosti v Republiki Sloveniji**
282 Demografski oris zajete populacije
289 Rezultati empirične raziskave glede posebnega manjšinskega statusa
300 Sklep

301 **Zaključna sinteza**

309 **Literatura in viri**

335 **Recenzije**
337 Prof. dr. Igor Kaučič
339 Prof. dr. Matevž Tomšič
341 Doc. dr. Gregor Jenuš

343 KAZALO SLIK
343 KAZALO TABEL
343 KAZALO GRAFOV

Dejan Valentinčič
SLOVENSKO MANJŠINSKO VARSTVO V PRIMERJALNI PERSPEKTIVI
Z analizo *pro et contra* načela avtohtonosti
(Znanstvena monografija)

Avtor: dr. Dejan Valentinčič
Avtorja predgovorov: dr. Ernest Petrič in dr. Angelika Mlinar
Recenzenti: dr. Igor Kaučič (Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani), dr. Matevž Tomšič (Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici) in dr. Gregor Jenuš (Arhiv Republike Slovenije in Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru)
Urednik: dr. Jernej Kusterle
Oprema in prelom: Jana Randl

Izdali in založili:
Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje, zanj direktorica dr. Marinka Žitnik;
Društvo Mohorjeva družba in Celjska Mohorjeva družba, d. o. o., zanju predsednik Lojze Kozar in ravnateljica dr. Tanja Ozvatič;
Goriška Mohorjeva družba, zanjo predsednik Renato Podbersič;
Celovška Mohorjeva družba, zanjo direktorja Franc Kelih in dr. Karl Hren

Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Tehnološki park 19, 1000 Ljubljana, Slovenija
https://asef.net/
Celjska Mohorjeva družba, Prešernova ulica 23, 3000 Celje, Slovenija
https://www.mohorjeva.org/
Goriška Mohorjeva družba, Piazza Vittoria – Travnik 25, 34170 Gorizia – Gorica, Italija
https://mohorjeva.it/
Celovška Mohorjeva družba, Viktringer Ring/Vetrinjsko obmestje 26, 9020 Klagenfurt/Celovec, Avstrija
https://www.mohorjeva.at/

Natisnila tiskarna Dravski tisk v 300 izvodih.
Celje 2024